

ЕКОПОСЕЛЕННЯ ЯК ФОРМА АКТИВІЗАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

В. Г. Грановська, к.е.н., доцент
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Якість, структура та безпека споживання харчових продуктів є глобальною проблемою, яка потребує комплексного підходу до вирішення, що ґрунтується на ефективному поєднанні впровадження світових стандартів і національних традицій аграрного виробництва. У сучасних умовах якість та екологічність продукції, виробленої аграрним сектором, стає одним із головних факторів внутрішньої та зовнішньої конкурентоспроможності його суб'єктів. Таким чином, ключовим питанням при управлінні аграрним підприємством є формування економічно доцільної та адаптивної до глобалізаційних викликів моделі господарювання, що максимально забезпечуватиме стратегічні пріоритети агроформування з одного боку та потреби споживача – з іншого. Основними елементами даної моделі, що в найбільшій мірі реалізують вищезазначені цілі мають стати органічне

виробництво та ведення альтернативних форм господарювання, прикладом яких можуть бути екопоселення.

Розвиток органічного сільського господарства є актуальним та, водночас, суперечливим питанням функціонування підприємств аграрного сектору в конкурентних умовах. Органічне агровиробництво являє собою цілісну систему господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та методів виробництва, які відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження [6]. Дана форма суспільного виробництва з одного боку характеризується наявністю екологічних та соціальних переваг та дискурсом про економічну доцільність – з іншого. Екологічні переваги проявляються у потенціалі нівелювати негативні тенденції та наслідки інтенсифікації виробництва, у зменшенні техногенного навантаження на ґрунти, скороченні шкідливих викидів, які сприяють глобальному потеплінню, у поліпшенні якості довкілля, забезпеченні оптимального використання невідновлюваних ресурсів. До наступної групи переваг нами віднесено відповідність вимогам збалансованого розвитку, задоволення потреб споживачів в екологічно безпечних продуктах харчування. Проте, дотепер точаться дискусії серед науковців та практиків стосовно економічної доцільності та організаційних можливостей впровадження органічного виробництва агроформуваннями. Особливої актуальності це питання набуває в умовах дисбалансу зовнішнього середовища функціонування, посилення конкуренції та активізації впливу проявів глобального середовища. Безпосередній вплив має наявний рівень та структура вимог до якості споживання продукції, перспективи інтеграції до європейського ринку, що вимагає інтенсифікації дій саме в напрямі виробництва екологічно безпечної органічної продукції. До аргументів на користь використання традиційних технологій аграрними підприємствами віднесено: складність дотримання всіх технологічних вимог, передбачених для органічного сільського господарства; неможливість отримання достатніх для забезпечення продовольчої безпеки обсягів сільськогосподарської сировини; відсутність попиту на органічну продукцію в Україні внаслідок низького рівня платоспроможності споживачів тощо. Так, Зіновчук Н. В. досліджуючи питання економічної доцільності впровадження органічного способу виробництва із застосуванням методики оцінювання готовності керівників аграрних підприємств до

впровадження органічного способу виробництва через реалізацію організаційної моделі створення та функціонування об'єднання виробників і споживачів органічної продукції дійшла таких висновків: нижчою є урожайність культур та собівартість виробництва при органічному способі господарстві [3 с. 13-20]. За даними досліджень Ради ООН з торгівлі та розвитку органічне сільське господарство має всі шанси перевершити показники конвенційної та традиційної системи агровиробництва з точки зору диверсифікації та економічної ефективності. Органічне сільське господарство має великий виробничий і організаційний потенціал, а як напрям скорочення бідності та подолання проблеми голоду – це й безперечний економічний ефект. Ринок органічних продуктів неухильно зростає. Попит на органічні м'ясні та молочні продукти у декілька разів перевищує пропозицію. У 2006 р. глобальний ринок органічних продуктів був оцінений у 40 млрд. дол., у 2013 р. відбулося зростання ринку до 65 млрд. дол. [6]. До причин гальмування розвитку національного органічного виробництва віднесено низький рівень державних преференцій суб'єктам господарювання, що активно впроваджують сучасні форми виробництва; нерозвиненість внутрішнього ринку споживання сертифікованої органічної продукції та органічних продуктів харчування; експортування продукції сировинного типу; недосконалість інфраструктурного та інституційного забезпечення ринку органічної продукції; обмежене входження на ринок середніх та малих аграрних підприємств; низький рівень інформованості суб'єктів господарських відносин.

При формуванні моделі забезпечення екологічного господарювання нами запропоновано розглядати екопоселення як засіб стимулювання органічного способу виробництва та альтернативна форма господарювання. Їх особливістю є можливість часткової інтеграції у виробничу діяльність агроформувань, сприяючи диверсифікації їх виробництва, розширенню спеціалізації та структури товарної продукції додатковими товарами та послугами, що мають відносну еластичність та граничну корисність у споживанні, міцно утримують верхній ціновий сегмент та, як наслідок, мають стабільний попит і слабо реагують на заходи функціональної та інтегральної конкурентної боротьби. Сучасні екопоселення є одним з найбільш радикальних, однак, незважаючи на це і найбільш ефективних способів зниження, хоча б частково негативного впливу життєдіяльності людського суспільства на навколишнє середовище. До головних критеріїв функціонування екопоселень віднесено принципи відповідальності, солідарності, взаємодопомоги, турботливого

ставлення одне одного і до природи. Дані форми господарювання охоплюють сьогодні вже чотири виміри: екологічний, соціальний, культурний і духовний [10]. Питання розвитку екопоселень наразі розкривається на глобальному рівні (Мережа GEN) створена з метою координації діяльності екологічних поселень світу і нараховує понад 15 тис. членів. Більшість українських органічних господарств розташовані на півдні України (в Одеській та Херсонській областях), на заході (Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській та Хмельницькій областях), а також на Київщині, Житомирщині, Полтавщині. Українські сертифіковані органічні господарства різного розміру - від кількох десятків гектарів, як і в більшості країн Європи, до кількох десятків тисяч ріллі. Однак середній розмір сертифікованого органічного господарства в Україні все ще залишається одним з найбільших у світі і складає: 1700 га, зменшується середній розмір господарства з поступовим наближенням до середньосвітових показників [6].

Така модель господарювання поєднує кілька фундаментальних принципів, серед яких найбільше значення мають наступні: збереження природних ресурсів, використання екологічних технологій, дотримання високої якості життя людини та введення цілісного підходу до життя людини як невід'ємної складової природної оболонки. Цікаво відзначити, що поняття екопоселення як моделі проекологічного способу організації життя людських громад є дуже розмитим і не зовсім точним. В різних екологічних поселеннях зустрічаються різні екологічні обмеження і самообмеження виробництва та обміну товарів, застосування тих чи інших матеріалів та технологій, життєвого устрою: стале землеробство; стале лісокористування та полікультурне лісовідновлення; мінімізація енергоспоживання; ряд екопоселень мають автономну малу альтернативну енергетику. Відповідно, значного поширення в екопоселеннях набули органічне землеробство та пермакультури, які дозволяють вирощувати сільськогосподарську продукцію без значної шкоди для довкілля. Важливим принципом функціонування екопоселень є їх економічна доцільність. Так натуральне виробництво сьогодні дозволяє не лише забезпечувати власні потреби, а й отримувати додатковий надлишок, що може бути реалізований, так екогрумада Уельсу впроваджує у господарювання передові екотехнології світу: електроенергія виробляється з енергії вітру, води і сонця, причому в такій кількості, що її значна частина продається; в екопоселенні ZEGG (Німеччина) виробляють та реалізують рапсову олію, як абсолютно екологічно чисте паливо для автомобілів; в

Аргентині цілий автопарк рейсових автобусів почав працювати на спирті. Сьогодні розвинуті європейські країни (Франція) вводять додаткові вимоги до енергоефективності використовуючи сонячну енергію або «зелені дахи», що мають ізоляційний ефект, вирішують проблеми стічних вод та сприяють видовому біорізноманіттю [7]. Для нормального існування екопоселення необхідно ведення активної економічної діяльності. Однак як правило використання більшості економічно ефективних проектів на увазі під собою необхідність порушення екологічного балансу, що неприйнятність в умовах екопоселення, тому, очевидною стає необхідність застосування так званих видів «зеленого» бізнесу. «Зелений» бізнес - це підприємства, компанії та підприємці, які своєю діяльністю не завдають шкоди навколишньому середовищу, суспільству і економіці в глобальному та локальному масштабі [8, 9]. Екопоселення можна визначити як кластер людського суспільства, який базовими принципами свого існування визначає «споживацький мінімалізм». Дана концепція передбачає свідоме прагнення зменшити власний вплив на екологію шляхом обмеження надлишкового споживання та використання ресурсів. В результаті «споживацького мінімалізму» збільшується гранична корисність блага, що є головним критерієм конкурентоспроможності продукції на ринку, мінімізуються транзакційні витрати, змінюється їх структура. Отже в результаті нівелюються негативні ефекти такі як зниження врожайності при органічному способі виробництва та зростає економічна безпека підприємства, його маржинальні прибутки та, в цілому, мультиекономічний ефект господарювання. Наступним позитивним економічним ефектом нами визначено вплив на формування активного попиту на екологічно чисту органічну продукцію, формування свідомого споживання такої продукції.

Органічні виробники отримують додаткові конкурентні переваги на ринку, що виражені у: збільшенні частки грошових заощаджень, за рахунок економії на мінеральних добривах та засобах хімізації; додаткових доходах від продажу надлишкової продукції та вирощування товарних культур; зниженні вхідних бар'єрів для входження до внутрішніх та міжнародних експортних ринків сертифікованої органічної продукції та формуванні преміальної ціни на їх товар; можливості додаткового збільшення вартості органічних продуктів у результаті їх переробки. Також, дана форма господарювання дозволяє активізувати залучення молоді на сільські території, людського капіталу, інвестиційних ресурсів в економіку конкретних підприємств; сформувати передумови інвестиційно-інноваційних заходів соціально-економічного та екологічного

розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення активізації процесів агробізнесу тощо.

Доцільною є створення, розвиток і функціонування екопоселень, як окремого суб'єкта господарювання, також можливі варіанти їх створення як структурного підрозділу великотоварних агроформувань або їх об'єднань. Напрямами виробничої діяльності нами визначено: виробництво органічної продукції та лікарської сировини; надання консультаційних та освітніх послуг щодо навчання екологічно безпечного способу господарювання та життя; участь у міжнародних європейських програмах та проектах; надання туристичних послуг (організація свят, ярмарок, навчання ремеслам та народній творчості). Таким чином розширення спеціалізації дозволить не лише популяризувати та просувати органічний та екологічно безпечний спосіб життя, а й розподілити та скоротити можливі економічні ризики, подолати проблему сезонності, забезпечити безперервну зайнятість тощо. З точки зору управління господарським суб'єктом досягається підвищення ефективності у сферах управління ресурсами, їх розподілом та використанням, управління витратами, підвищується гранична корисність споживання органічної продукції. Отже, екопоселення сьогодні є унікальним організаційно-економічним механізмом найпрогресивніших технологій з метою ефективного та взаємовигідного тривалого співіснування з природою та ведення господарювання.

Література

1. Буклет GEN-Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gen-europe.org/downloads/publications/leaflet_russian.pdf
2. Екопоселення – новий погляд на екологію / правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecotown.com.ua/news/Екопоселення-новуу-погляд-на-екологію/>
3. Зіновчук Н. В. Особливості впровадження виробництва органічної продукції в Україні / Н. В. Зіновчук, А. В. Ращенко Збалансоване природокористування № 1/2014 с. 13-20]
4. Органік в Україні / Федерація органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-39-01>
5. Органічне сільське господарство та його розвиток в умовах кооперації /авт. кол. Н.В. Зіновчук, В.В. Зіновчук, О.В. Скидан та ін.; за ред. Н.В. Зіновчук. - Житомир: Рута, 2011. - 158 с
6. Проект № РВU.01.01.00-78-791/11-00 «Час для бізнесу. Створення умов для розвитку підприємництва в сільських районах

Волинської області України та Люблінського воєводства Польщі шляхом диверсифікації сільськогосподарського виробництва» <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917>

7. Франция вводит дополнительные требования по энергоэффективности для новых зданий // Европейская правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2015/03/20/7032076>

8. Эко группа. Руководство по домашней экологии. Валентин Емелин. "Либра" 2001. - 155 стр.

9. Экономика домашнего хозяйства. Полезные советы. Коробковский Г. В., Смирнова Г. А.. Лениздат, 1991. - 345 стр.

10. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Екосело>